

## QADRIYATLAR VA ULARNI ASRAB-AVAYLASHDA TARIXIY DAXLDORLIK HISSINING O‘RNI

**Nosirova Nozima Safarovna**

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi  
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti

Toshkent filiali texnologiyalar fakulteti 1-bosqich talabasi

[nozimanosirova739@gmail.com](mailto:nozimanosirova739@gmail.com)

**Annotatsiya.** Ushbu maqolada qadriyatlar va ularni asrab-avaylashda tarixiy daxldorlik hissining ahamiyati, bosqichlari haqida ilmiy-falsafiy fikr yuritiladi. Shuningdek, unda tarixga daxldorlik tuyg‘usini, uning mohiyati, mazmuni, qadriyatlarni asrab-avaylashdagi o‘rni va xususiyatlari haqida ma’lumot beradi. Qolaversa, tadqiqot yoshlarni ona Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash uchun zarur bo‘lgan komponentlari haqida ham axborot beradi.

**Kalit so‘zlar.** Qadriyat, an‘ana, inson, jamiyat, tarbiya, axloq, xulq, udum, tizim, vazifa, daxldorlik tuyg‘usi va tajriba.

**Abstract.** This article presents a scientific and philosophical reflection on the importance and stages of a sense of historical involvement in preserving values and their value. It also provides information about the sense of involvement in history, its essence, content, role and characteristics in preserving values. In addition, the study provides information about the components necessary for educating young people in the spirit of loyalty to the Motherland.

**Keywords.** Value, tradition, person, society, upbringing, morality, behavior, tradition, system, task, sense of involvement and experience.

**Аннотация.** В статье рассматриваются научные и философские соображения о важности и этапах чувства исторической причастности к сохранению ценностей и их охране. В нем также содержится информация о чувстве принадлежности к истории, его сути, содержании, роли и особенностях сохранения ценностей. Кроме того, в исследовании представлена информация о компонентах, необходимых для воспитания молодежи в духе преданности Родине.

**Ключевые слова.** Ценности, традиции, люди, общество, воспитание, этика, поведение, обычаи, системы, обязанности, чувство принадлежности и опыт.

Hozirgi davrda milliy va ma’naviy qadriyatlarning inson va jamiyat hayotidagi ahamiyatining oshib borishi, yoshlar kamolotidagi o‘rni barchamiz uchun muhim ahamiyat kasb etmoqda. Biz yuqorida milliy-ma’naviy, madaniy, ta’lim-tarbiya, axloq

kabi qadriyat turlari, uning mohiyati, inson tafakkuri, dunyoqarashiga ta'siri, komil inson tarbiyasidagi o'rni kabi masalalarni imkon qadar yoritishga harakat qildik. Shu o'rinda yoshlar tarbiyasini ma'naviy qadriyat va milliy istiqlol mafkurasi tamoyillari bilan uyg'unlikda olib borish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy qadriyatlarimiz, xalqimizning o'ziga xos udumlari, uning yuksak axloqiy fazilatlarini ma'naviyatimiz o'zigidir. Barchamizga ma'lumki, bugungi kunda milliy qadriyatlarni tiklash, takomillashtirish, o'zligimizni bilish, ma'naviy qadriyatlar tizimini yaratish umummiy, dolzarb vazifalardan biridir.

### **Tadqiqot metodologiyasi.**

Yuksak ma'naviy qadriyatlarni milliy g'oya va mafkura bilan uyg'unlikda olib borishda umuminsoniy qadriyatlar, ta'lim-tarbiya, ilm-fan va odob-axloqning o'rni o'zgachadir. Jumladan, axloqiy tarbiya va axloqiy dunyoqarash o'z yaqinlari, Vatani oldidagi burch va javobgarlik hissini shakllantiradi. Mafkura – muayyan ijtimoiy guruh, ijtimoiy qatlam, millat, davlat, xalq va jamiyatning ehtiyojlari, maqsad - muddaolari, manfaatlari, orzu-intilishlari hamda ularni amalga oshirish tamoyillarini o'zida mujassam etgan g'oyalar tizimidir. Uning falsafiy, dunyoviy va diniy ildizlari bor. Mafkuraning maqsadi – insonlarni muayyan g'oyaga ishonitirish, bu yo'lda ma'naviy-ruhiy rag'batlantirish, insonlarni g'oyaviy tarbiyalash yo'llarini uyushtirish, insonlarda g'oyaviy immunitetni shakllantirishga safarbar etishdir.

Qadriyat – uning mohiyati va mazmuni, milliy qadriyatlarning namoyon bo'lish shakllarini va ularning asosiy xususiyatlarini o'z ichiga qamrab olgan. Shuningdek, qadriyat mavzularida O'zbekiston tarixini sharqona qadrlash, ularga vatanparvarlik ruhida munosabat bildirish, yoshlar ongida istiqlol va qadriyatlarga nisbatan qarashning ijobiy tomonga o'zgarishi, milliy qadriyatlarni asrash va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg'unligini ta'minlash juda muhimdir. Insoniyat paydo bo'lishi bilan uning tili, urf-odatlarini, an'analari, dini, madaniyati, ezgulikni ifodalovchi axloqiy fazilatlarini vujudga kela boshlagan. Ularning mazmunida xalqning hayot tarzi, ruhiyati, ma'naviyati, madaniyati, turmush tarzi, o'y-xayollari aks etgan. Milliy qadriyat – millatning tarixi, yashash tarzi, ma'naviyati hamda madaniyati bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Qadriyat atamasi arabcha “qadr” so'zidan olingan bo'lib, qimmatli, foydali degan ma'noni anglatadi. Qadriyat – bu tabiiy va ijtimoiy hayotda namoyon bo'ladigan shaxsiy va ijtimoiy-ehtiyojni qondirishga xizmat qiladigan moddiy-madaniy, ma'naviy omillar yig'indisidir. Bizning mentalitetimizga xos bo'lgan milliy qadriyatlardan andisha, sabr - toqat, vazminlik, mulozamat, sertakalluflik, keksalarga hurmat - ehtirom, ijtimoiy hayotda bosiqlik qon-qonimizga singib ketgan. Biz yuqorida ta'kidlaganimizdek, o'zbek xalqi milliy, ma'naviy qadriyatlar va axloq-odobga bag'ishlangan maxsus, teran ta'limotlarning merosxo'ridir. Jumladan, Yusuf Xos Hojibning “Qutadg'u bilig”, Ahmad Yugnakiyning “Hibbat ul-xaqoyiq” asarlari, Kaykovusning “Qobusnoma”,

Burhoniddin Marg'inoniyning yetti kitobdan iborat "Hidoya", Husayn Voiz Koshifiyning "Axloqi Muhsiniy" nomli odob - axloq me'yorlarini batafsil yoritib bergan asarlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini, dolzarbligini yo'qotmagan.

### **Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili.**

B.Ziyomuhammadov o'zining "Komillikka eltuvchi kitob" asarida "Qadriyat" so'ziga quyidagicha ta'rif beradi: "Kishini qurshab turgan cheksiz ko'p narsa va hodisalar, shu jumladan, milliy ma'naviyat ichidan ham, muayyan shaxs yoki ijtimoiy guruh yo konkret bir millat yoxud butun insoniyat uchun alohida ahamiyatga, qadrga ega bo'lganlarini qadriyat deyiladi. "Moddiy qadriyatlar – kishilar moddiy ehtiyojlarini qondirib, o'ziga xos xususiyati va shakllariga ko'ra odamlarda alohida his-tuyg'u uyg'otuvchi moddiy narsalarga aytiladi. Ularga buyuk inshootlar, bog' va xiyobonlar, antiqa uy-ro'zg'or buyumlari, tarixiy qimmatga ega bo'lgan uy anjomlari, qurol-yarog', oziq-ovqat, shaxsiy buyumlar va shunga o'xshash narsalar kiradi.

Qadriyatlar – umumbashariy, milliy va shaxsiy bo'lishi mumkin:

1) Olam, tabiat va jamiyatning eng muhim tomonlarini, aloqadorliklarini ifodalaydigan qadriyatlar umum- bashariy xususiyatga ega. Bunday qadriyatlar o'z ahamiyatini yo'qotmaydigan, umumbashariy abadiy qadriyatlardir;

2) Muayyan bir elat, millat, xalqning hayoti, turmush tarzi, tili, madaniyati, urf-odat va an'analari, o'tmishi va kelajagi bilan bog'liq qadriyatlar milliy qadriyatlardir;

3) Inson, uning faoliyati, turmush tarzi, e'tiqodi, umr ma'nosi, odobi, go'zalligi bilan bog'liq qadriyatlar shaxsiy qadriyatlardir.

X. Qodirova o'zining "Milliy qadriyatlar va ma'naviy merosning jamiyat hayotidagi o'rni" nomli maqolasida: "O'zbekiston xalqi umuminsoniy va milliy qadriyatlarga tayanadi. Bularning biri ikkinchisini inkor etmaydi. Milliy qadriyatlar quyidagilardan iborat, deb quyidagilarni sanaydi:

1. Xalqimiz hayotida jamoa bo'lib yashash ruhining ustuvorligi;
2. Xalq ongida ustuvor bo'lgan fikr – do'st va yaxshi qo'shni bo'lib, tinchlik va totuvlikda, yaqindan hamkorlikda yashash;
3. Oila, mahalla, el-yurt, Vatan tushunchalarini muqaddas bilish;
4. Ota-ona, mahalla jamoalariga, rahbarlarga yuksak hurmat-e'tibor ko'rsatish, butun jamiyatni hurmat qilish;
5. Millatning o'lmas ruhi, millat ma'naviyatining hayotbaxsh manbai sifatida ona tiliga muhabbat uyg'otish, uni sevish;
6. Kattalarga hurmat-ehtirom, kichiklarga izzat-e'tibor, degan qoidaga amal qilish;
7. Ayol zotiga ehtirom ko'rsatish, ya'ni, muhabbat, go'zallik va nafosat timsoli bo'lgan ayolni qadrlash;
8. Sabr-toqat va mehnatsevarlik;
9. Halollik, mehr-oqibatni nazarda tutadi.

Bir qator olimlar tomonidan yozilgan “Shaxs ma’naviyatini shakllantirish omillari va vositalari” nomli kitobda O‘zbekistonni yangilash va rivojlantirish yo‘li to‘rtta asosiy negizga asoslanadi:

**Umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik;**

2. Xalqimiz ma’naviy saviyasini mustahkamlash va rivojlantirish;
3. Insonni o‘z imkoniyatlarini erkin namoyish qilishi
4. Vatanparvarlik, insonparvarlik, tolerantlik, – deb qayd etilgani ham aynan milliy qadriyatlarimiz asosida tarbiyaviy ishlarni yoshlar o‘rtasida olib borishda ko‘proq qanday yo‘nalishlarga e’tibor qaratish va targ‘ibot ishlarida mahalla, oila, jamoat, tarbiyaviy muassasalarning o‘rnini kuchaytirish zarurligini ko‘rish mumkin.

**Tahlil va natijalar.**

Mualliflar qadriyatlar va ularning turlariga quyidagicha yondoshganlar:

- Oilaviy qadriyat – bir oila uchun ma’lum bir ma’naviyat turi (masalan, tug‘ilgan kunni nishonlash);
- Milliy qadriyat – millatning asrlar mobaynida yaratgan ma’naviy boyliklari, noyob tarixiy obidalarini avaylab-asrash, kelgusi avlodlarga yetkazish, rivojlantirish, hurmat bilan munosabatda bo‘lish, hurfiylik, vijdon va din erkinligini qaror toptirish, ma’naviy mulkni milliy qadriyat sifatida himoya qilish;
- Jamoa qadriyati – ma’lum bir mahallada, qishloqda, mehnat jamoasida biron ijtimoiy hodisa (ommaviy tadbirlar, masalan, hashar) urf bo‘lgan;
- Umuminsoniy qadriyat – jahon xalqlari uchun ijobiy ahamiyat kasb etuvchi, insoniyatning umumiy manfaatlariga mos keluvchi moddiy va madaniy hamda mezonlar majmuasi maqsad va intilishlarini o‘zida ifoda etadi.

Umuminsoniy qadriyatlar va milliy ma’naviyat, o‘z navbatida, Islom xalqlari ma’naviyati, Hindiston xalqlari ma’naviyati, Yevropa xalqlari ma’naviyati, Sharq xalqlari ma’naviyati yo‘nalishlari quyidagicha yoritilgan;

- Islom xalqlari ma’naviyati – arab xalqlari, forsiy zabon xalqlar, turkiy xalqlar;
- Yevropa xalqlari ma’naviyati – rus, ingliz, fransuz ma’naviyati va hokazolar;
- Hindiston xalqlari ma’naviyati – oriy xalqlar ma’naviyati, dravid xalqlari ma’naviyati;
- Sharq xalqlari ma’naviyati – yapon ma’naviyati, xitoy ma’naviyati.

**Xulosa va takliflar.**

Demak, qadriyatlarning xilma-xil shakllari, moddiy, ma’naviy, milliy, mintaqaviy, umumbashariy, jamiyat hayotining sohalari bo‘yicha iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy, madaniy, ijtimoiy ong shakllariga mos keladigan axloqiy, diniy, huquqiy, va boshqalar. Jumladan, milliy qadriyat – millatning tarixi, yashash tarzi, ma’naviyati hamda madaniyati bilan uzviy bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Umuminsoniy qadriyatlar – jahon xalqlari uchun ijobiy ahamiyat kasb etuvchi insoniyatning umumiy

manfaatlariga mos keluvchi moddiy va madaniy hamda mezonlar majmuasi maqsad va intilishlarini o'zida ifoda etadi.

### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Абу Райхон Беруний. Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар. Т; “Фан”, 1968.
2. Жалолов. Ҳ. Оила, маҳалла ва мактаб ҳамкорлиги. Тарбия.№2 (6), 2006. Б.13
3. Зиёмуҳаммадов Б. Комилликка элтувчи китоб.Т; “TURON- IQBOL”, 2006. Б.191
4. Комилов Т., Абидова С. Миллий ахлоқий қадриятлар ва уларнинг тарбиявий аҳамияти. ЎзР ФА, “Фан”, 2000.Б.20;
5. Мустақиллик: Изоҳли илмий-оммабоп луғат. –Т; “Шарқ”, 1998. Б.33.
6. Мусурмонова О. Оила маънавияти – миллий ғурур. Т; “Ўқитувчи”, 1999. Б.198.
7. Oglu, A. M. A. (2025). Specific Indicators of The Means of Forming a Sense of Relevance to National History. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS*, 6(03), 12-16.
8. Azimov, M. A. O. G. L. (2022). KO'RFAZ MAMLAKATLARIDA INTERNET TEXNOLOGIYASINING RIVOJLANISH DINAMIKASI (SIYOSIY VA IQTISODIY SOHALAR MISOLIDA). *Scientific progress*, 3(3), 655-659.
9. Muxammadi Azimov. O'zbekistonning eng yangi tarixi asosida talabalarda daxldorlik tuyg'usini rivojlantirish modeli. 2025/2. “Ta'lim, fan va innovatsiya” Ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy-uslubiy jurnali. SSN: 2181-8274.6. esijournal.uz
10. Azim o'g'li, A. M. (2023). O 'RTA OSIYODAGI BIRINCHI UYG 'ONISH DAVRI YEVROPASENTRIZM VA OSIYOSENTRIZM KONTEKSTIDA. Yangi asr innovatsiyalari jurnali , 37 (2), 112-118.
11. Маънавият: Асосий тушунчалар изоҳли луғати. “Ғ.Ғулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи”. Т; 2010. Б. 707.
12. Муҳаммад пайғамбар қиссаси. Ҳадислар. Т; “Камалак”. 1991. Б.51-60.
13. Мустақиллик: Изоҳли илмий-оммабоп луғат. (А. Жалолов ва Хонназаров умумий таҳририда). – Т; Шарқ, 1998, Б. 279